

Operele lui Spiru C. Haret

Ediție îngrijită și note de Constantin Schifirneț

Volumul IX
Polemice și politice

1911–1912

Redactor: Lucian Pricop
Coperta: Cristian Lupeanu
Tehnoredactor: Olga Machin

Toate drepturile asupra acestei ediții aparțin Editurii Comunicare.ro, 2010

SNSPA, Facultatea de Comunicare și Relații Publice
Strada Povernei 6, București
Tel./fax: 021 313 58 95
E-mail: editura@comunicare.ro
www.comunicare.ro
www.editura.comunicare.ro

Editat cu sprijinul Autorității Naționale pentru Cercetare Științifică.

Tiraj: 1000 de exemplare.

Preț de vânzare al unui exemplar (mai puțin adaosul comercial): 107 lei (vol. VII–XII).

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

HARET C., SPIRU

Operele lui Spiru C. Haret / Haret C. Spiru; pref.: Remus Pricopie, Constantin Schifirneț.

Ed. a 2-a, rev. – București: Comunicare.ro, 2010

11 vol.

ISBN 978-973-711-206-4

Vol. IX: Polemice și politice: 1911–1912. – Bibliogr.

ISBN 978-973-711-216-3

I. Pricopie, Remus (pref.)

II. Schifirneț, Constantin (pref.)

821.135.1-821

821.135.1

CUPRINS

Introducere / 5

37. Învățătorii și politica / 27

(Articolul I) / 27

(Articolul II) / 36

(Articolul III) / 45

38. Criza bisericească / 53

Prefață / 53

Introducere / 54

Chestia legii sinodale / 55

Chestia fostului Episcop Gherasim al Romanului / 83

Procesul de la Sinod / 117

Urmări și concluzii / 152

39. Ce voim și cum voim să lucrăm / 161

40. Obștiile sătești de arendare / 169

41. Țăranii arendași / 173

42. Despre arendarea moșiilor / 177

Note / 181

37.

Învățătorii și politica

Articolele acestea ale lui Haret au fost provocate, desigur, de congresul învățătorilor, ținut la Târgoviște între 20 – 24 august 1911. S-a accentuat atunci că se cuvine să se acorde și învățătorilor dreptul pe care-l au profesorii universitari și secundari de a fi aleși în consiliile comunale sau județene și în Parlament, *fără să fie siliți a demisiona din posturile for*. S-a votat chiar o moțiune în acest sens.

I

Chestia rolului politic al învățătorilor sătești nu de mult a fost ridicată. Dacă nu ținem seamă de câteva voci izolate care se auziseră și mai înainte, această preocupare a învățătorilor a luat naștere în urma înjghebării activității așa zise extrașcolare, și este o urmare a ei.

E adevărat că încă de când s-a făcut ultima modificare a legii electorale, s-a zis că colegiul III va fi colegiul preoților și al învățătorilor; dar aceasta a rămas o simplă zicătoare, pentru că, colegiul III continuând și după reforma legii electorale a nu fi un adevărat colegiu țărănesc, după cum voise legiuitorul, activitatea politică, a învățătorilor și a preoților nu avea niciun obiect.

Introducerea activității extrașcolare și avântul, neașteptat pentru cei mai mulți, luat de dânsa, a avut urmări mari și în această direcție.

Cea mai însemnată din toate a fost aceea că s-a dovedit cum că pătura țărănească posedă calități, nebănuite încă, de energie, pricepere și inițiativă. Pentru orice om care posedă cel mai elementar simț politic, descoperirea aceasta era de o importanță capitală.

În adevăr, problema cea mare, fundamentală, care trebuie să domine întreaga istorie a dezvoltării noastre ca stat modern este aceea de a face ca toate forțele națiunii să lucreze cu valoarea lor maximă pentru binele și întărirea ei. Și dacă această preocupare o au toate națiunile, chiar cele mai puternice, cu atât mai mult trebuie să o avem noi. Suntem un popor puțin numeros, împărțit și acela în patru sau cinci trunchiuri, dintre care numai unul are libera dispunere de soarta sa;

suntem de un neam deosebit de al tuturor acelor care ne înconjoară și de care ne despart toate, și limba, și deprinderile, și temperamentul, și aspirațiile; de aceea, la nicio simpatie adevărată nu trebuie să ne așteptăm din partea vecinilor, iar aceia cu care ne potrivim sunt prea departe și au și ei prea mari nevoi ale lor, pentru ca să se mai ocupe de ale noastre. Afară de aceasta, locul ce ocupăm pe hartă închide multe drumuri și zădărnicește multe ambiții, pe când însăși existența noastră ca stat liber provoacă și întreține multe temeri și bănuieli.

De aceea, trebuie să ne între bine în minte că, la o vreme de nevoie, nu vom avea a conta decât pe noi înșine și pe propriile noastre forțe. Politica internațională nu este o chestie de sentiment, iar mai ales pe noi, propria noastră istorie ne-a învățat ce preț trebuie să punem pe dragostea și dreptatea altora, când noi înșine nu suntem în stare să ne impunem respectului lor.

* * *

Sunt două feluri de a privi chestia utilizării forțelor naționale.

După cea dintâi, un popor este asemănat cu o mașină, mai mult sau mai puțin puternică, însă lipsită de inteligență și inițiativă și incapabilă de a lucra și a se dirija singură; pentru aceasta ea are trebuință să fie sub tutela unei minorități, care ea cugetă și chibzuieste pentru toți, ea regulează munca mașinii, ea pornește sau o oprește; ea hotărăște ce și cum are să lucreze; iar mașina tace, se supune și muncește.

Concepția aceasta și-a făcut veacul de acum 122 de ani, în ziua când s-au proclamat drepturile omului⁽¹³⁾. Azi nu mai merită nici să fie discutată. Asta însă nu va să zică cum că toate urmele ei au dispărut. În viața popoarelor, schimbările nu se fac niciodată în mod subit, ci trebuie totdeauna un șir de ani, uneori destul de lung, pentru a se trece de la o stare socială la alta. O stare de lucruri care durase sute sau mii de ani și care avea rădăcini adânci în interese, în obiceiuri, în tăria celor de sus și în slăbiciunea celor de jos, nu se putea schimba așa de lesne. Și de aceea nu rareori se văd și azi, chiar în țări înaintate, trăind rămășițe de ale trecutului, adevărate anacronisme în mijlocul societăților moderne, dominate de idei cu totul diferite.

După cealaltă concepție de organizare socială, o națiune este un organism viu și inteligent, în care fiecare particică, fiecare individ contribuie, în marginile sferei sale de acțiune, însă în mod conștient, pentru a întreține viața socială și a ajuta la dezvoltarea ei. În sistemul acesta se cere ca puterea de acțiune conștientă a tuturor indivizilor care constituie societatea să fie cât mai mare posibil. Acesta este principiul societăților democratice. Statul român este un stat democratic. Constituția de la 1866, cu toate modificările ei ulterioare, precum și toate legile noastre fundamentale, proclama principiul egalității de drepturi și datorii pentru toți cetățenii țării, fără deosebire de naștere sau de avere, și desființa orice privilegii, fie pentru anumite clase de cetățeni, fie pentru anumite persoane.

Organizarea noastră legală de stat presupune dar că toți cetățenii țării iau deopotrivă parte, fiecare în marginea sferei sale de acțiune, la lucrarea comună de întărire și propășire națională; și, deoarece această lucrare trebuie să se facă în așa fel încât să dea maximul de efect util, se presupune că și fiecare individ este pus în măsură de a da maximul său de muncă conștientă și utilă.

Repet, încă o dată, că trebuința aceasta, ca toate forțele națiunii să fie încordate așa, ca în tot momentul să dea maximul lor de efect util este, pentru noi români îndeosebi, o condiție fatală și ineluctabilă, fără care însăși existența noastră ca națiune liberă este în pericol.

Împlinește oare societatea românească, condiția aceasta? Suntem noi organizați în așa fel, ca orice român, începând cu cel mai modest sătean, să-și dea seama de rostul lui în stat, să-și cunoască bine drepturile și datoriile lui de cetățean și să aibă și mijloacele intelectuale, și puțința materială de a îndeplini pe unele și de a face să i se respecte celelalte? Desigur că nu. Nimeni nu va zice, spre exemplu, că în imensa lor majoritate țărani noștri se află în cazul acesta.

Este de prisos să cercetăm acum care sunt cauzele acestei stări de lucruri, cauze pe care cei mai mulți le cunosc și le înțeleg. Este și mai inutil să recriminăm. Starea actuală este urmarea unor împrejurări istorice, și istoria nu se poate trage la judecată, cum s-ar trage un om. Se pot însă judeca stările create de dânsa și îndrepta nedreptățile ce ea a comis.

Această operă de justiție socială noi suntem datori să o facem; și trebuie să o facem cu atât mai repede, și cu o energie cu atât mai mare, cu cât suntem mai întârziți față de restul lumii, și că pentru noi este aici o chestie de viață sau de moarte. Este o stare cu totul anormală ca cinci din șase părți ale unui popor să fie reduse în starea unei materii inerte, de niciun folos în viața intelectuală a neamului, masă incultă și inconștientă lăsată în voia întâmplării, a oricărui ambițios de rând, sau a pornirilor brutale nelipsite la mulțimile private de cultură, intelectuală.

Transformarea păturii țărănești în felul definit în rândurile de mai sus se prezintă ca o problemă foarte grea, care preocupă de multă vreme pe toți oamenii prevăzători. Nu au lipsit nici silințele, de multe ori foarte meritorii, de a i se găsi o soluție. Dacă silințele acestea nu au fost încoronate de succesul pe care-l meritau bunele intenții și devotamentul oamenilor de stat, cauza este că nu s-au pus în mișcare mijloacele de acțiune care să fie în proporție cu greutatea ce erau de învins. Pentru o asemenea lucrare, nu trebuia să se neglijeze niciuna din forțele care puteau fi întrebuințate cu folos pentru atingerea scopului ce se urmărea. Dar forțele acestea sunt foarte puține: preotul, învățătorul, administrația și atât.

Până acum zece ani nu s-a făcut apel decât exclusiv la administrație. Prefectul, subprefectul, primarul, jandarmul, vătășelul erau singurele organe prin care cei mai mari se sileau să lucreze în toate felurile asupra mentalității țărânului: să-l învețe să-și cultive mai bine pământul, să facă economie, să se deprindă cu regulile de igienă, să-și crească copiii mai bine, să-și cunoască îndatoririle

și drepturile sale de cetățean, și atâtea alte lucruri a căror enumerare nici nu ar fi cu putință a se face aici.

Era ușor de prevăzut că realizarea unui asemenea program numai cu mijloacele administrative va fi lucru imposibil; și așa a și fost. Sunt unele țări, nu multe, unde organele administrative sunt de ajuns pentru a asigura realizarea unora din dezideratele de mai sus, dar nu a tuturor. Așa sunt Austria și Germania. Dar pe acolo administrația dispune de un personal admirabil format și care se bucură de o stabilitate și de o autoritate care la noi sunt încă necunoscute. Pas de asigură, dacă poți, obligativitatea învățământului cu un primar care nu știe să scrie, sau păzirea regulilor de igienă cu unul care el însuși e deprins să trăiască mai rău decât un animal bine îngrijit de pe aiurea!

Lucrarea care trebuia întreprinsă era în prima linie o operă culturală și ca atare nu putea fi realizată decât prin factori culturali; aceasta este evident. Factorii culturali la țară nu sunt decât doi: preotul și învățătorul. Prin urmare, cine voia să întreprindă ridicarea culturală a satelor trebuia neapărat să se adreseze preotului și învățătorului; aceasta iarăși este evident. Bunul simț cel mai elementar arată că nu se putea face altfel și am fost nespus de surprins când am văzut cu câtă violență a fost criticată introducerea preotului și învățătorului în munca pentru ridicarea satelor. Ar fi fost cineva ispitit să creadă că adevăratul motiv al acestei aprinderi era tocmai că se pusese în fine mâna pe singurul mijloc propriu de a schimba în bine sălbăticia stărilor de lucruri de mai înainte; dar îmi repugnă de a crede că în patria mea se mai pot găsi oameni atât de lipsiți de prevedere și de patriotism.

Sunt unsprezece ani de când, într-o revistă a corpului didactic primar⁽¹⁴⁾, am expus programul lămurit al unei acțiuni sistematice pentru ridicarea morală și economică a păturii țărănești! Apelul acela se adresa direct învățătorilor. Către preoți nu mă puteam adresa în același fel, pentru că ei nu pot recunoaște decât autoritatea episcopilor lor; dar m-am silit prin toate mijloacele ca să înlătur greutățile și din partea aceasta, și sunt mulțumit să constat că silințele mele nu au fost zadarnice.

Cu modul acesta, cauza cea mare și sfântă a transformării masei inerte a satelor noastre și a înmulțirii în proporția de la una la șase a forțelor active, inteligente și conștiente ale națiunii, are azi în serviciul ei o falangă harnică și entuziastă, care în scurtă vreme va face ceea ce șaiszeci de ani de legi și decrete nu putuseră face.

Să lăsăm să vorbească detractorii care găsesc pete în soare și pun înaintea greșelile, intenționate sau nu, ale câtorva rătăciți, pentru a lovi în activitatea întregului corp, care în imensa lui majoritate nu merită decât laude. Când detractorii aceștia vor izbuti să dovedească că, în munca aceasta, primarii rurali au ajuns, măcar pe departe, să se compare cu muncitorii de azi, ca pricepere și onestitate, se va putea sta de vorbă; dar proba aceasta nu se va putea face.

Toată desfășurarea activității economice și morale a învățătorilor și preoților, de unsprezece ani încoace, arată că ne aflăm pe calea cea bună. De aceea, trebuie să se stăruie pe dânsa, și orice s-ar întâmpla, să nu părăsească frumoasele speranțe a căror realizare am văzut-o începută în chip așa de fericit.

* * *

Cuvântul politică vine de la grecescul *polis*, care înseamnă *oraș* sau *stat*, de vreme ce la grecii cei vechi aproape fiecare oraș mai însemnat forma un stat deosebit. Toată *politica* însemna lucrurile care se refereau la afacerile statului, treburile de interes public.

După accepțiunea aceasta, care este cea bună și cea adevărată, a face cineva politică va să zică a se ocupa de afacerile statului, a lucra în interesul binelui general. Politica așa înțeleasă este cea mai înaltă și cea mai nobilă îndeletnicire. Ea cere nu numai pricepere și sânguință, dar și cel mai desăvârșit spirit de abnegație și sacrificiu, căci acel pe care l-a apucat vârtejul treburilor publice nu mai poate deloc să se gândească la sine. A face politică în acest sens este și un drept, și o datorie pentru orice cetățean, cât de modest, căci nu este niciunul care, într-o măsură oarecare, să nu fie în stare de a aduce contingentul său de muncă pentru binele comun.

Nu trebuie însă să se dea cuvântului un sens restrâns. Nu trebuie să se creadă că munca pentru binele public este numai aceea care se exercită în adunările publice, sau în funcții, sau în comerțul așa zișilor oameni politici. Dacă s-ar înțelege lucrul în acest mod îngust, ar urma, spre exemplu, ca munca unui bărbat care ar crea pentru țara lui un nou izvor de bogăție nu ar avea preț față de sărăcicioasa activitate a cutărui deputat vorbăreț, care nu va fi produs în viața lui nimic altceva decât vorbe goale.

Cu atât mai mult trebuie să se considere ca activitate politică, rodnică și binefăcătoare, orice muncă care are de scop să mărească buna stare materială, sau să ridice nivelul moral sau intelectual al cetățenilor, căci prin aceasta se măresc forțele vii ale statului, deosebit de binefacerile care se revarsă asupra indivizilor.

Dar cu timpul cuvântul *politică* a deviat de la înțelesul său cel adevărat și a ajuns să însemne cu totul altceva decât aceea pentru care fusese inventat. Astăzi *politică* se cheamă mijloacele de tot felul, mai mult sau mai puțin corecte și oneste, pe care le pun în mișcare oamenii care se ocupă de treburile publice, pentru a impune ideile lor și, prin extensiune, tot *politică* se zice că fac și acei oameni care, fără nicio pregătire, fără devotament și fără abnegație, socotesc că câmpul de muncă pentru interesele publice este tot așa de propriu ca oricare altul pentru crearea unei situații personale. Dar felului acestuia de activitate, pentru a-l deosebi de celălalt, începe acum a i se da, cu o nuanță de dispreț, numele de *politicianism*, iar celor care îl practică li se zice *politicieni*.